

N:o 5.

Ank. till Riksd. kansli den 7 mars 1907, kl. 3 e. m.

*Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1,
med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.
Maj:t angående styckning och försäljning af kronojord
till egnahemstomter.*

Till förberedande behandling har till Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskott öfverlämnats en af herr *A. F. Janson* i Bråten väckt motion af följande lydelse:

»Då egnahemsfrågan vid 1904 års riksdag fick sin lösning, i det att möjlighet bereddes arbetare att erhålla lån af staten för bildande af eget hem, uttalades vid frågans förberedande behandling, att den nya lagen i alla händelser vore att betrakta som ett första försök. En grund skulle läggas, på hvilken det gällde att bygga, då erfarenheter vunnits.

Ganska snart yppades, att åtskilliga brister förefunnes. Redan så snart som år 1906 var Riksdagen redo att höja lånebeloppens maximigräns.

Att regering och Riksdag oafslåtliga måste rikta sin uppmärksamhet på denna sak och alltfört afhjälpa de brister, som vidlåda lagen i fråga, samt i så hög grad som möjligt utvidga egnahemsrörelsen, så att den må bli till gagn för så stor del af befolkningen som möjligt, ligger i öppen dag.

Ett af de hinder, som stå i vägen för att rörelsen skall kunna taga

Bih. till Riksd. Prot. 1907. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 5 Häft. (N:o 5) 1

någon vidare fart, är, att jordområden på många orter icke finnas tillgängliga för ändamålet. Visserligen äro sympatierna för egnahemsrörelsen i glädjande tillväxt bland dem, som hafva jord att aflåta, men jag anser det för sakens raska utveckling ej tillräckligt att blott lita på enskilda jordägares villighet att afstå från sina jordområden.

Jag tror det vore med statens sanna intressen förenligt att icke endast vara långifvare, utan ock gå i spetsen, då det gäller att upplåta jordområden till egna hem.

Äfven om priset sattes lågt, så blefve det långt större vinst för staten att genom domänstyrelsens försorg vid inköp af kronojord och vid nuvarande arrendenas utlöpande genom styckning och försäljning bereda plats för en mängd småbruk än den vinst, arrendeafgifterna bringa statsverket.

Alldeles särskildt vore detta fallet med sådana områden, som nu ligga ouppodlade.

Det är med stort vemod man ser, huru folkmängden år efter år minskas i landskommunerna. Den söker upp städerna eller emigrerar. Extra åtgärder måste vidtagas för att förmå folkströmmen att vända åter till landet.

Alldeles osökt kommer man då att stanna inför det faktum, att staten äger stora jordområden, hvilka, om de upplätes för billigt pris, skulle mana mången att stanna vid såväl jordbruket som i sitt fosterland, hvilken nu af brist på plats för ett eget hem öfvergifver båda.

Mitt förslag i denna fråga är ej heller någon nyhet. Herr Hans Andersson i Nöbbelöf yttrade i en reservation till ett statsutskottsbetänkande redan så tidigt som 1890: »Då det är otänkbart, att Kungl. Maj:t skall kunna känna till, hvilka egendomar lämpa sig till försäljning i mindre delar, utan att domänstyrelsen därom underrättar, så synes det, som skärpta bestämmelser härutinnan för domäntjänstemännen äro af behovet påkallade. De sistnämndes nuvarande *rättighet* att föreslå försäljning i mindre delar bör därför förändras till *skyldighet*. Någon våda af en sådan förändring kan icke uppstå, men väl fördelar.»

Vid 1904 års riksdag väcktes motioner i Andra Kammaren af herrar Sandin m. fl. samt af herr Lindblad i syfte, att vid egnahemsfrågans lösning kronoegendomar i så vidsträckt mån som möjligt skulle styckas till egna hem.

Särskilda utskottet, som behandlade frågan, ansåg dessa yrkanden särdeles beaktansvärda, men afstyrkte motionerna, emedan det antog, att Kungl. Maj:t torde komma att tillse, att lättnader skulle beredas för egnahemsupplåtelser från kronoegendomar. Detta blef också Riksdagens beslut.

Trots detta antagande, har icke något i det syftet blifvit gjordt sedan dess, och då jag anser, att saken är af stor vikt, har jag velat fästa Riksdagens uppmärksamhet härå, i hopp om att frågan må få en för land och folk lycklig lösning. Då hushållningssällskapen fått det uppdraget att vara låneförmedlare, och det visat sig, att de på flera håll med stort intresse omfatta egnahemsrörelsen, har jag trott det skulle för sakens framgång vara gagneligt, om nämnda sällskap biträdde domänstyrelsen vid öfverläggningarna om hvilka områden, som bäst lämpade sig för styckning till egnahemstomter.

På grund af hvad jag såiunda anført, får jag härmed hemställa, det Riksdagen behagade besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det kungl. domänstyrelsen åläggas att, såväl vid inköp af kronojord som då arrendetiden å kronans egendom utlöper, i samråd med respektive läns hushållningssällskap undersöka, huruvida och i hvilken omfattning dessa kunna styckas och försäljas till egnahemstomter, samt till Kungl. Maj:t inkomma med förslag om sådan styckning och försäljning.»

Man torde utan fara för öfverdrift kunna påstå, att ingen under de senare åren framträdande socialekonomisk idé väckt större och allmännare anslutning än den rörande bildande af egna hem, hvarigenom å ena sidan den onaturligt stora inflyttningen från landet till städerna, å andra sidan den betydande utvandringen till främmande länder, i första rummet Amerikas Förenta Stater, skulle kunna ansenligt förminska.

I motionen n:o 128 väcktes vid 1890 års riksdag inom Andra Kammaren ett förslag af herr E. Åkerlund, hvari egnahems-tanken förelades till Riksdagens bedömande. I denna motion hemställdes nämligen, att »Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida icke genom statsmakternas försorg tillfällen kunde beredas dem bland våra mindre bemedlade eller obemedlade samhällsmedlemmar, som sådant önskade, att på villkor, som gjorde det för dem möjligt, och hufvudsakligen å inom fäderneslandet ännu befintliga, stora odlingsbara utmarker bilda egna jordbruk, utan att statsverket därigenom blefve synnerligen betungadt, utom möjligen för väganläggningar och stora vattenafledningar.»

På grund af ett anmärkt formfel afslog Första Kammaren motionen, som bifallits af Andra Kammaren. Följande år framlade herr Åkerlund ånyo ofvannämnda motion, hvilken då bifölls af båda kamrarna, hvarpå

regeringen med stöd af Riksdagens uttalande den 25 september 1891 tillsatte en kommitté med uppdrag att åvägabringa utredning i förevarande ärende, och skulle kommittén hafva att därvid taga i öfvervägande, »ej mindre i hvilken mån och under hvilka villkor upplåtelse af jord från kronans egendomar skulle för befordrande af det af Riksdagen angifna syftemål kunna äga rum, än äfven huruvida berörda syftemål skulle kunna genom ändring i gällande lagstiftning eller på annat sätt befrämjas».

Utskottet har velat erinra om dessa grunddrag af egna hemsidéns första framträdande inför statsmakterna för att därmed visa, att den redan då var intimt förenad med tanken på ett tillgodogörande af kronodomänerna i den omfattning, detta vore möjligt och gagneligt. Att för öfrigt redogöra för frågans utveckling i dess olika faser torde i detta sammanhang vara öfverflödigt. Endast det torde här böra tillfogas, att en den 10 juli 1899 af Kungl. Maj:t tillsatt kommitté, den s. k. egnahemskommittén, den 10 juni påföljande år aflämnade sitt utlåtande, på hvilket Riksdagen år 1904 grundade sitt beslut i frågan, hvarjämte samma års Riksdag afslog motioner, väckta i Andra Kammaren af herrar Sandin m. fl. samt af herr Lindblad rörande tillgodogörande af kronodomäner i och för egna hem.

Ett för hela fosterlandet betydelsefullt spörsmål syntes därmed hafva blifvit löst, men det dröjde icke länge, förrän man fann, att åtskilliga missförhållanden kvarstodo och kräfde rättelse. En allmän klagan förspordes öfver de tunga och strama former, som lade hinder i vägen för dem, hvilka önskade bekomma egnahems-lån. Det medel för ändamålets vinnande, som föreslogs vid egnahems-idéns första framträdande, nämligen ett tillgodogörande af statens vidsträckta domäner till underlättande af mindre bemedlades eller obemedlades önskan att förskaffa sig egna hem, syntes icke ha kommit till användning, och redan 1906 års Riksdag såg sig föranlåten att utvidga lånebeloppens maximigräns.

Herr Jansons ifrågavarande motion utgör otvifvelaktigt ett uttryck af missnöje med det sätt, hvarpå man sökt lösa egnahemsfrågan, och finner för öfrigt anknytning hos andra motioner, väckta vid innevarande riksdag i båda kamrarna. I detta afseende erinra vi om herr C. Sandquists m. fl. i Andra Kammaren motion, n:o 62, som uttalar önskemål om »bestämmelser, hvilka på ett effektivare sätt, än nu är förhållandet, möjliggöra, att kronodomäner vid deras försäljning må utbjudas för bildande af lämpliga egna hem», samt herr von Baumgartens i Första Kammaren motion, n:o 5, hvari, bland annat, anmärkes, att i Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående beviljande af lån för egna hem »har icke

den synpunkten beaktats, att staten, som äger stora domäner öfverallt i landet, bör kunna utan olägenhet finna för odling lämplig jord, som kan för ringa pris upplåtas eller afsöndras för bildande af egna hem.»

I anslutning till de åsikter, som uttalats af ofvannämnda motionärer, vill utskottet äfven för sin del understryka, att hela egnahems-idén skulle väsentligen befordras därigenom, att tillfälle bereddes att bilda egna hem på kronan tillhörig mark i vidsträcktare mån än hittills kunnat vara fallet.

Hvad angår det särskilda medel, hvarigenom motionären velat befordra det stora syftmålet, får utskottet emellertid anföra följande:

Herr Janson har sökt ett väsentligt stöd för sin motion i en af herr Andersson i Nöbbelöf gjord reservation vid ett statsutskottsbetänkande i denna fråga vid 1890 års riksdag. Utskottet finner, att det i denna reservation uttalade önskemålet redan förverkligats. Förhållandet är nämligen, att i kungligt bref af den 25 september 1896 utfärdades nya bestämmelser att tjäna till efterrättelse i fråga om lägenheters upplåtande från kronans jordbruksdomäner, i hvilken skrifvelse, bland annat, stadgas följande:

»Vid uppskattning af egendom i och för densammas försäljning eller förnyade utarrendering skall af uppskattningsmännen tagas under ompröfning, huruvida särskilda omständigheter, som göra styckning af egendomen i dess helhet eller delvis till smärre jordbrukslägenheter lämplig, förefinnas, eller om afsöndring från egendomen af mark till dylika lägenheter utan egentlig skada eller olägenhet för stamhemmanets skötsel och brukande kan äga rum; skolande, därest uppskattningsmännen finna styckning eller afsöndring böra äga rum, förslag härtill af dem afgifvas.»

Häraf inses, dels att det af herr Andersson i Nöbbelöf vid sagda tid uttalade önskemål sedermera blifvit uppfyllt, dels att herr Jansons hemställan, att domänstyrelsen måtte åläggas att i samråd med respektive läns hushållningssällskap undersöka, i hvilken omfattning kronojord skulle kunna styckas och försälas till egnahemslägenheter, är tillmötesgången, i det att förutsättningar för ett dylikt samarbete redan förefinnas. Detta framgår otvetydigt af den sammansättning, som de för egnahems-idéns realiserande verksamma institutionerna erhållit. Ty dels är domänstyrelsen skyldig att vid kronoegendomars försäljning eller förnyade utarrendering taga hänsyn till möjligheter af egna hems bildande, dels ingå i uppskattningsnämnden representanter för hushållningssällskapet, landstinget och domänstyrelsen, dels slutligen äro äfven i de respektive länens egnahemsnämnder, hvilka ha till uppgift att befrämja tillkomsten af egna hem för mindre bemedlade arbetare, såväl landsting som hushållningssällskap företrädde.

Institutioner för befrämjande af egna hem och bestämmelser rörande dessa institutioners *samarbete* synas sålunda icke saknas, men väl har man med skäl anmärkt, att *realiserandet* af det fosterländska syftemål, som utgör egnahems-idéns innebörd, företett åtskilliga brister.

Under sådana förhållanden och då liknande framställningar så nyligen som år 1904 icke af Riksdagen ansetts böra till någon åtgärd föranleda, saknar utskottet skäl att tillstyrka motionen i nu föreliggande form, men anser sig dock böra ifrågasätta möjligheten af andra åtgärder i motionens syfte, t. ex. underlättandet af afsöndringar från och bebyggande af kronojord under fortlöpande arrende.

På grund af hvad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att Andra Kammaren icke måtte bifalla ifrå-
varande motion.

Stockholm den 7 februari 1907.

På utskottets vägnar:

ERIK MARTIN.
